

EIFFEL

EIFFEL MŰHELYHÁZ
EIFFEL ART STUDIOS

MVM
PIKOLÓPROGRAM

BENJAMIN
BRITTEN

A kis kémény- seprő

OPERA

MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZ
HUNGARIAN STATE OPERA

BENJAMIN
BRITTEN

A kis kémény- seprő

Opera magyar nyelven, magyar és angol felirattal

Szövegíró **ERIC CROZIER**

Koncepció **NOVÁK JÁNOS**

Rendező **TORONYKŐY ATTILA**

Látványtervező **MATYI ÁGOTA**

Zenei munkatárs **BREINICH BEÁTA, FOSKOLOS BETTINA**

Norman Roberts, Black Bob, Tom **SZVÉTEK LÁSZLÓ**

Johanna Barrett, Miss Baggot **MELÁTH ANDREA**

Rowan **ZEMLÉNYI ESZTER**

Sam **TANKA DÁNIEL**

Juliet **FORRAI ANNA ZSÓFIA**

Ray **GÖBLYÖS VINCE**

Sophie **TANKA NATÁLIA**

Johnny **BORSOS DÁNIEL**

Tina **GÁBOR LUCA**

Ann **CZEPEK HANNA**

Clive, Clem, Alfred **ABEBE-AYELE RAFAEL**

Közreműködik **A MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZ ZENEKARA ÉS GYERMEKKARA**

A Gyermekkar vezetője, karmester **HAJZER NIKOLETT**

Bemutató: 2025. április 26., Eiffel Műhelyház

Bevezető

Az OPERA Angol100 évada angolszász művek, művészek, így zeneszerzők, írók, karmesterek, rendezők, előadók garmadáját sorakoztatta fel, mire érkezett 2025 tavasza. Az angol zeneirodalom egyik emblemikus figurája, a 20. századi operairás egyik legjelentősebb alakja azonban – legalábbis mint operaszerző – még hátravan: Benjamin Brittentől már szólalt meg szimfonikus mű operaházi koncerten, viszont színpadi műve idén most csendül fel először, mégpedig *A kis kéményseprő* című gyerekopera formájában. Korábban az OPERA bemutatta a komponistától az *Albert Herring* (1960), *A koldusopera* (1975), *A csavár fordul egyet* (2004), a *Lukrécia meggyalázása* (2013), a *Peter Grimes* (1999), a *Szentivánéji álom* (2016), végül éppen *A kis kéményseprő* (2009) című műveit. Az OPERA Brittenhez hasonlóan szívén viseli a gyermekek fejlődését. Gondoljunk a zeneszerző *Variációk és fúga egy Purcell-témára* című művére, melyet zenei ismeretterjesztés céljával komponált a szerző, és amely nemrég el is hangzott az OPERA egy koncertjén! Így az intézmény a színes repertoár egy részét évről évre a gyermekelőadók és -közönség számára alakítja ki, adott volt tehát, hogy a 2025/26-os szezonnak 16 év után újra fel kell kínálnia *A kis kéményseprőt*.

Sir Benjamin Britten (1913–1976)

„Szinte minden Britten-kisportré egy makacs, de elégszer elismételhetetlen közhellyel kezdődik: Britten Purcell óta az egyetlen nemzetközi rangú angol zeneszerző. Ehhez azonban odakivánczozik az is, hogy Britten az egyik legjelentősebb és legbátrabb modern európai zeneszerző. Megszállottan foglalkoztatta a jó és a rossz harca, az ártatlanság elpusztítására predesztinált gonoszság indítékrendszere, az elfojtás rettenete, az intimitásban rejlő kiszámíthatatlanság és veszély. Rendíthetetlen pacifista, az emberi lélek művészi kutatásának megszállott analitikusa, a rejtély, a transzcendencia fürkészője, aki a jelenlévő valóság mögé mindig odalátja a múlt szellemvilágát is. Az opera emancipációja a brit közegben neki köszönhető, nagysága azzal is lemérhető, hogy munkássága milyen folyamatokat indított el. A brit opera látványos minőségi és mennyiségi fellendülése Tippettől Adèsig nem függetleníthető tőle.

Pályáját csodagyerekként kezdte, már ötévesen komponált. [...] Kezdetben filmzenéket írt, nemzetközi hírnevet azonban operáival szerzett. A háború elől 1939-ben az USA-ba települt át, ám 1942-ben visszatért Európába. [...]”

A kis kéményseprő (*The Little Sweep*)

A gyerekoperát az aldeburgh-i Jubilee Halban mutatták be 1949-ben. Az egyfelvonásos opera (hagyományosan) egy másik felvonással, tulajdonképpen előjátékkal egészül ki, ahol a gyerekek a 19. század Angliájának egy tragikus kéményseprő-történetéről olvasva elhatározzák, hogy operát adnak elő az olvasottakat feldolgozva. A tervük meg is valósul:

Egy suffolki kéményseprőmester, Robert (Black Bob) valósággal terrorizálja nyolcéves inasát, Samet. Arra kényszeríti a bátortalan fiúcskát, hogy másszon be a gyerekszoba kandallójának kéményébe, s úgy tisztítsa ki azt. A fiú azonban beszorul. Robert a segédjével (Clem) és Baggott kisasszonnyal, a házvezetőnővel átmegy egy másik szobába, sorsára hagyva a fiút. Samet bújócskázó gyerekek veszik észre, és kiszabadítják. A szoba csupa korom. Samet elrejtik a szekrényben, és összekormozzák a kinyitott ablak és a kandalló közti helyet, hogy úgy tűnjön, Sam az ablakon át menekült el. A felnőttek éktelen haragra gerjedve üldözik a szökevényt. Olga, az egyik lány megsajnálja a fiút: tiszta ruhába öltözteti. John, a vendéggyerek, aki történetesen ugyanabban a faluban lakik, mint Sam, másnap hazautazik: az ő bőröndjében rejtik el a kis kéményseprőt. Tom, a kocsis és Alfréd, a kertész megpróbálják kivinni a bőröndöt, de az utazóláda irgalmatlanul nehéznek bizonyul. Kis híján felnyitják, ám a gyerekek felajánlják a segítségüket, és közös erővel felteszik a kocsira. A kis Sam így menekül meg mestere kegyetlenkedéseitől.

A *kis kéményseprő* a megcsúfolt és becsapott ártatlanság operája. A kegyetlen munkára fogott fiú sorsa szinte csak a gyerekszolidaritásnak köszönhetően nem fordul át tragikusba. A felnőttek világának abszurditásával szembeszegülő, naiv tenni akarás diádala pontosan világít rá a jelenlegi helyzet tarthatatlanságára. Britten darabja szociális töltetet is kap: a gyerekek világának természetes zenei arisztokratizmusa határozottan szegül szembe a felnőtt képmutatás álságos dekorativitásával. [...]”¹

„Aki kicsit is ismeri Brittent, nem gondolja, hogy könnyű zenei anyagot komponál, de bármilyen meglepő, a *kis kéményseprő* szinte slágerszámokat tartalmaz: fülbemászó és a gyerekek számára is könnyen megtanulható anyagról van szó. A felnőtteknek írt szövegek azonban harmóniai és ritmikai szempontból annál nehezebbek – vallja Hajzer Nikolett, az OPERA Gyermekkarának vezetője, az előadás karmestere. – Érdekes kihívás a gyerekeknek, hogy van egy teljes felvonás, amikor nem énekelni,

¹ Készült Csehy Zoltán, *Experimentum mundi – (Poszt)modern operakalauz (1945-2014)*, Pesti Kalligram Kft., 2015. alapján.

hanem beszélni kell, és bár nem prózai színház vagyunk, fontos, hogy ezen a téren is kipróbálják magukat. Ezzel együtt rengeteg az énekelnivaló is, ritka az olyan gyerekszerep, ahol a kicsiknek valóban nagyobb szerep jut, mint a felnőtteknek. A produkció egyik érdekessége, hogy a kis apparátust megszólaltató hangszeregyüttes (egy vonósnégyes, ütőhangszerek, timpani és egy négykezes zongora) fent van a színpadon, így ebből a szempontból is látványos, tanulságos előadás jöhet létre mind a fellépők, mind a nézők számára.

Ami pedig Britten muzsikáját illeti, a szerző hihetetlenül kifejezően írta meg a művet. Ha az ember nem látja, csak hallgatja, szinte akkor is ki lehet találni, mi történik a színpadon. Egy-egy szívdobbanás, vagy amikor Miss Bagott észreveszi, hogy minden kormos, lépkedésének feszültsége a dinamika emelkedésével, ahol az akkordok a lépteire jönnek, vagy ahogy a kocsi érkezését a timpani jelzi, mind a cselekmény és a zene(kar) összefonódását mutatja. Látható tehát, hogy a zene és a színpadi történet tökéletes egységet alkot, amivel ez a mű kiemelkedik a gyerekszerepektől, miközben illeszkedik a többi Britten-opera sorába: a szerző ugyanúgy rendkívül magas színvonalon komponálta meg ezt a gyerekszerepet, mint az összes többi operáját.”

„Novák János izgalmas színpadi gondolatát egy bájos opera-előadásról öröm továbbvinni – mondja Toronykői Attila, aki a bábrendező koncepcióját megvalósítja. – Itt a gonoszok, mint a házvezetőnő és a gyerekek ellen fellépő két kéményseprő két és fél méteres bábhasonmással jelennek meg, ami izgalmas kérdéseket vet fel az önmagukkal, önnön árnyékukkal való kapcsolatáról, és inspiráló színpadi helyzeteket hoz létre.”

A kéményseprésről

Az angol ipari forradalommal magával vont jelenség nem csak Brittent ihlette meg. Megjelenik például Charles Dickensnél, és megjelenik több változatban William Blake-nél is.

„Kéményekről is többször tesz említést a szerző [Dickens] (például: „mintha Nagy Britannia összes kéménye egyszerre okáda volna szennyes tartalmát a felhőkbe”), bár maga a kéményseprés mint szakma ténylegesen szintén nem jelenik meg. Angliában, így például Londonban a nagy tűzvétség után, az épületek gyakran elérték a négyemeletes magasságot, a kémények kúrtói pedig egyre kisebbek lettek. A széntüzelés bevezetésével számos elágazást és kanyarulatot is beépítettek a füstcsövekbe, így gyorsabban halmozódott fel bennük a hamu, és gyakoribb tisztítást is igényeltek. A kéményseprő-

mesterek gyermekeket (climbing boys) használtak a kémények tisztításához, előfordult olyan eset, hogy a kémény forrósága miatt a tanoncok megégték vagy beszorultak, és a koromtól megfulladtak. Több jól dokumentált, bizonyított esetről is tudunk, így például 1816 júniusában Albany Barracksban egy fiú felmászott egy kéménybe úgy, hogy még égett a tűz. Olyan mértékűek voltak az égési sérülései, hogy utána már csak néhány óráig élt. 1816 októberében csak a szomszédok közbelépése mentett meg egy tanoncot, akit a mestere véresre vert, mert az nem mászott be egy olyan kúrtóba, ami szerinte túl kicsi volt ahhoz, hogy beleférjen. 1817-ben pedig egy fulladásos esetet regisztráltak, ami az aláhulló hamutól következett be. A fentieket figyelembe véve nem csodálkozhatunk azon, hogy ezen a területen már 1788-ban található törvényi szintű szabályozást. A kéményseprők és a tanoncaik megfelelőbb szabályozásáról szóló jogszabály (an Act for the better Regulation of Chimney Sweepers, and their Apprentices) alapján a nyolc éven aluli gyermekekkel kötött, bármely kéményseprőmunka végzésére irányuló megállapodás semmisnek minősül. Amennyiben a kéményseprő mégis ilyen életkorú gyermekeket foglalkoztatott, úgy pénzbüntetést kellett fizetnie. Az 1834-es, a kéményseprők és a tanoncaik megfelelőbb szabályozásáról és a kémények és a kúrtók biztonságosabb kialakításáról szóló kéményseprő-ipari törvénnyel (an Act for the better Regulation of Chimney Sweepers and their Apprentices and for the safer construction of Chimneys and Fumes) két évvel megemelték az életkori korlátozást, így azon gyermekek, akik nem töltötték be a 10. életévüket, nem lehettek tanoncok a kéményseprést hivatásszerűen vagy üzletszerűen űző személyeknél, az erre irányuló bármely tanonci szerződés (intendure), megállapodás, ígéret stb. semmisnek minősült. 14 éven aluli gyermekek főszabályként nem állhattak a kéményseprők alkalmazásában (kivéve, ha tanoncok vagy próbamunkát végző gyermekek voltak). 1843-ban már található olyan jogszabályt a kéményseprés vonatkozásában (a kéményseprők és a kémények szabályozásáról szóló 1840-es törvény: an Act for the Regulation of Chimney Sweepers and Chimneys), mely büntetéssel sújtotta azokat is, akik 21 éven aluliakat vettek igénybe egy kéménynek például a fenti módokon leírt tisztításához, amellyel megtiltotta a kéménysepréssel hivatásszerűen vagy üzletszerűen foglalkozó személyeknek a 16 éven aluliak tanoncként történő alkalmazását. Összefoglalva azt mondhatjuk, hogy az író nem véletlenül említi meg a kéményeket, hiszen azok szervesen hozzátartoztak a korabeli városok látképéhez, és azt is megfigyelhetjük, hogy a hozzájuk kötődő foglalkozás már jogi szabályozás alá esett, különös tekintettel a gyermekmunkára.²

² Szabó Péter Zsigmond, *A jogszabályi háttér Charles Dickens Karácsonyi ének című művéhez, kitekintéssel a társadalmi viszonyokra is*, 2020.

Foskolos Bettina (korrepetitor), Kriston Aliz, Csányi Panna, Braunmüller Mira, Turi Julianna, Kriston Andor, Harcsa Viktória, Tóth Szofi, Turi Brigitta, Hesz Lujza, Tanka Natália, Czepek Hanna, Forrai Anna Zsófia, Gábor Luca, Döry Miklós, Németh Lili, Komzák Gerda, Verdin Leticia, Farkas Zselyke, Graf Noémi, Szemenyei Dóra, Birszki Márton, Borsos Dániel, Tanka Dániel, Göblyös Vince

William Blake
The Chimney Sweeper

When my mother died I was very young,
And my father sold me while yet my tongue
Could scarcely cry “weep! ‘weep! ‘weep! ‘weep!”
So your chimneys I sweep & in soot I sleep.

There’s little Tom Dacre, who cried when his head
That curled like a lamb’s back, was shaved, so I said,
„Hush, Tom! never mind it, for when your head’s bare,
You know that the soot cannot spoil your white hair.”

And so he was quiet, & that very night,
As Tom was a-sleeping he had such a sight!
That thousands of sweepers, Dick, Joe, Ned, & Jack,
Were all of them locked up in coffins of black;

And by came an Angel who had a bright key,
And he opened the coffins & set them all free;
Then down a green plain, leaping, laughing they run,
And wash in a river and shine in the Sun.

Then naked & white, all their bags left behind,
They rise upon clouds, and sport in the wind.
And the Angel told Tom, if he’d be a good boy,
He’d have God for his father & never want joy.

And so Tom awoke; and we rose in the dark
And got with our bags & our brushes to work.
Though the morning was cold, Tom was happy & warm;
So if all do their duty, they need not fear harm.

A kéményseprő

Süvölvény koromban sírba szállt anyám,
És apám egy-kettő túladdott fián,
Bár semmit se tudtam, jajgatni alig –
Hát a kéményt kotrom, koromban nyakig.

Tom Dacre, a kölyök, sírt a borotva láttán,
Göndör volt a gyapja, mint a birka hátán.
„Hallgass! – szóltam én rá. – Jobb lesz kopaszon,
Mert szőke bozontod nem lepi korom.”

Végül elcsitult; s még aznap éjszaka
Álmot lát, csudásat, Tom Dacre, haj-haja!
Ím ezer koporsó, koromfekete,
Ezer kéményseprőt fektettek bele.

Angyal repül arra, fényes kulcsa volt,
Nyit vele koporsót, fölkel mind aholt;
Egy zöld réten ugrál végig a sereg,
Egy folyóba, zsupsz, be! s jól megfürdenek.

Gönceiket hagyják, s meztelen-fehéren
Szállnak fellegek közt, cicáznak a szélben;
Szól az Angyal: „Tom! csak jól viseld magad,
És meglásd, az Isten fiának fogad.”

Mikor Tom fölébredt, sötét volt körül;
Hej, munkára! seprő, zsák előkerül;
Hajnal dere csíphet, Tom füttyel felel;
Dolgon nyüzsgölődő! félni sose kell.

Kormos Istvánn fordítása

William Blake
The Chimney Sweeper

A little black thing among the snow
Crying “weep, ‘weep!” in notes of woe.
“Where are thy father & mother? say?”
“They are both gone up to the church to pray.

“Because I was happy upon the heath,
“And smil’d among the winter’s snow,
“They clothed me in the clothes of death
“And taught me to sing the notes of woe.

“And because I am happy & dance & sing,
“They think they have done me no injury,
“And are gone to praise God & his Priest & King,
“Who make up a heaven of our misery.”

A kéményseprő

Keserves hóbuckák között
Kis fekete pont jajong, nyöszörög.
„Ej, hol apád, ej, hol anyád?”
„Templomba ment, istent imád.

Mert örvendtem, ha nyár ragyogott,
Mert víg voltam télvíz idején,
Halál-gúnyába bújtatott
S jajgatni tanított két szülém.

S mert vígan táncolok és dalolok,
Nem ért, úgy vélik, sérelem,
S most áldanak Istent, királyt, papot –
Így, földi nyomorból épül a menny.”³

Tandori Dezső fordítása

³ Az első vers *Az ártatlanság dalai*, a második *A tapasztalás dalai* sorozat része.

Meláth Andrea, Szvétek László, Borsos Dániel, Göblyös Vince, Czepek Hanna, Forrai Anna Zsófia, Tanka Natália,
Gábor Luca, Abebe-Ayele Rafael, Zemlényi Eszter

Felelős kiadó: Dr. Ókovács Szilveszter, a Magyar Állami Operaház főigazgatója
A műsorlapot szerkesztette: Mátrai Diána Eszter
Fotók: Nagy Attila
Képszerkesztő: Iványi Jozefa
Megjelent 2025-ben

STRATÉGIAI PARTNEREK
STRATEGIC PARTNERS

ARANY FOKOZATÚ TÁMOGATÓK
GOLD LEVEL SPONSORS

BOSCH

rexroth
A Bosch Company

DR. FEITH ZOLTÁN

